

Poezja Mirzy Ghaliba

Jako wyrazicielka zmian w XIX-wiecznych Indiach

Połowa XIX wieku oznaczała zmierzch Imperium Mogołów, niegdyś potężnej dynastii subkontynentu indyjskiego, teraz zredukowanej do symbolicznej obecności w Delhi pod panowaniem brytyjskim¹. Ten upadek głęboko wpłynął na życie artystyczne i intelektualne dworu, który przez wieki był ostoją mecenatu dla poetów i uczonych. W tym czasie tworzył Mirza Ghalib, wybitny poeta urdu, którego twórczość stała się świadectwem schyłku Imperium Mogołów i rozczarowania związanego z jego upadkiem².

M. Ghalib żył w czasach nieodwracalnego rozpadu dworu. Jego twórczość była ściśle związana z tradycją literacką urdu i perską. Pisał głównie w formie ghazali – poetyckich miniatur wyrażających refleksje metafizyczne, miłosne i egzystencjalne³. W pismach uchwycił zarówno materialne zniszczenie Delhi, jak i głębsze poczucie straty kulturowej. W jego utworach pojawiła się zauważalna idea przemijania i nieodwracalności, która jest szczególnie widoczna w utworach pisanych pod koniec lat 50. XIX wieku:

Ach, wszystkie wiosny i kwiaty w rozkwicie,
Świat ujrzy jeszcze, gdy minie nam życie,
Wiosny, lata, zimy – wciąż będą trwały,
Gdy my roztarci, w pył i w skały⁴.

Poezja Ghaliba stała się pomostem między epokami – elegią dla zanikającej wielkości Mogołów i zwiastunem literackiej nowoczesności pod rządami kolonialnymi.

Na początku XIX wieku Indie były podzielone na niezależne królestwa i regiony kontrolowane przez różne imperia. Imperium Mogołów, niegdyś dominujące, straciło wiele ze swojej potęgi po śmierci cesarza Aurangzeba w 1707 roku. W XVIII wieku pojawiły się nowe

---

¹ B. D. Metcalf, T. R. Metcalf, *A Concise History of Modern India*, New York 2006, s. 92-100.

² P. K. Varma, *Ghalib. The Man, The Times*, New Delhi 1989, s. 11.

³ M. Składankowa, *Ghazal*, Warszawa 1969.

⁴ M. Ghalib, *The Oxford India Ghalib: life, letters, and ghazals*, oprac. R. Russell, New Delhi 2003, s. 142 [tłum. własne].

regionalne potęgi, takie jak Marathowie, Radżputowie i Sikhowie, kwestionujące władzę Mogołów⁵.

Brytyjska Kompania Wschodnioindyjska zaczęła przejmować kontrolę nad subkontynentem indyjskim w XVIII wieku, zwłaszcza po bitwie pod Plassey w 1757 roku. Na początku XIX wieku Brytyjczycy pokonali Marathów w trzeciej wojnie angielsko-marackiej (1817-1818), zapewniając sobie dominację nad większą częścią Indii. Cesarz Mogołów, Bahadur Shah Zafar, pozostał nominalnym władcą, ale brytyjska kontrola się rozszerzała, a lokalni władcy pozostawali pod brytyjskim nadzorem. Brytyjska Kompania Wschodnioindyjska, choć nieoficjalnie u władzy, przygotowała grunt pod bezpośrednie rządy. Po powstaniu sipajów w 1857 r., doszło do sformalizowania rządów w kolonii. Utworzono Indie Brytyjskie⁶.

Brytyjskie rządy przyniosły znaczące zmiany w strukturze społecznej Indii. Wprowadzenie zachodniej edukacji stworzyło nową elitę intelektualną, która opowiadała się za reformami społecznymi, zmianą alfabetu i porzuceniem „despotyzmu” czy „przesądów”, które – posługując się słowami Jamesa Mill’a – czyniły ludność subkontynentu „najbardziej zniewoloną częścią ludzkiej rasy”⁷. Brytyjczycy pogłębili podziały społeczne i wprowadzili podział poziomy. Doprowadziło to do napięć między hindusami i muzułmanami, które osiągnęły punkt kulminacyjny w postaci podziału Indii w 1947 roku, któremu towarzyszyła śmierć około miliona ludzi⁸.

Mirza Asadullah Khan Ghalib (1797–1869) to jeden z najwybitniejszych poetów literatury perskiej i urdu. Urodził się 27 grudnia 1797 roku w Agra, w arystokratycznej rodzinie turkmeńskiego pochodzenia. Jego ojciec, Abdullah Beg Khan, służył w armii brytyjskiej, jednak zmarł, gdy Ghalib miał zaledwie pięć lat. Po śmierci ojca pieczę nad rodziną przejął wujek Mirzy, Nasrullah Beg Khan, co wpłynęło na późniejsze losy młodego poety⁹.

W wieku 13 lat Mirza Ghalib ożenił się z córką delhijskiego arystokraty. Małżeństwo, choć zapewniło mu stabilizację społeczną, nie przyniosło szczęścia w życiu osobistym. W swoich listach i poezji często nawiązywał do frustracji wynikającej z osobistych i zawodowych problemów¹⁰. Większość życia spędził w Delhi, które w jego czasach

---

⁵ B. D. Metcalf, T. R. Metcalf, *A Concise History ...*, s. 29-35.

⁶ Ibidem, s. 100-107.

⁷ Ibid., s. 81-83.

⁸ Ibid., s. 81-83.

⁹ Ibid., s. 32.

¹⁰ F. W. Pritchett, *Nets of Awareness: Urdu Poetry and Its Critics*, Berkeley 1994, Rozdział *A Garden Now Destroyed*.

przeżywało okres gwałtownych przemian związanych z upadkiem Imperium Mogołów i wzrostem wpływów brytyjskich.

Szczególnym okresem w życiu Ghaliba były wydarzenia związane z powstaniem sipajów w 1857 roku. Poeta był świadkiem brutalnych represji, które zmieniły Delhi w ruinę, co znalazło odzwierciedlenie w jego listach i poezji. Choć cenił mecenat mongolski, to po upadku dworu musiał dostosować się do nowej rzeczywistości kolonialnej, co wpłynęło na jego sposób życia i twórczość. Mimo trudności życia, jego teksty pozostają jednym z najważniejszych filarów literatury urdu, a jego dziedzictwo jest obecne zarówno w tradycji literackiej, jak i współczesnej kulturze popularnej.

Piękno stolicy imperium – Delhi, sprzed powstania sipajów uchwycone zostało we wspomnieniach Emily Bayley, córki jednego z zarządców Indii. Jeszcze pod panowaniem Bahdruda II pisała jak „widok w obu kierunkach z tym wspaniałym miastem leżącym przed nami było cudowne, tak wiele wykwintnych wznoszących się ku niebu minaretów świątyń mahometańskich”¹¹. Podobne opisy znajdujemy u miejscowych poetów, piszących o tym jak niebiosa miały zazdrościć Delhi piękna¹².

Wydarzenia roku 1857 zostawiły miasto zniszczone, domy mieszkańców stały się ich celami, a terror doprowadził do rozpacz. Ghalib wyraził to pisząc:

Poranki bladej zorzy nie dają żdźbła różnicy,
Gdy nasze trudy wiodą tylko w rozpacz ciemną,
Rzućmy pył ziemi w niebios twarz kamienną¹³.

Rozwiązanie dworu Mongołów i zniszczenie Delhi były symbolami oddającym emocjonalny ton XIX-wiecznych Indii.

W pracach Ghaliba spustoszenie i chaos to motyw bardzo widoczny. Tłumienie powstania doprowadziło do zaniku jakiegokolwiek porządku. Nie jest to jednak tylko tęsknota za stabilnością kulturową, czy w przypadku poety – finansową związaną z utratą dochodu z mecenatu. Jest to również zakłócenie porządku metafizycznego. Delhi straciło nie tylko ludzi

---

¹¹ E. Bayley, *Memoirs*, oprac. M.M. Kaye, *The Golden Calm*, New York 1980, s. 122 [tłum własne].

¹² S. Siddique, *Remembering The Revolt Of 1857. Contrapuntal Formations in Indian Literature and History*, London 2012, s. 69.

¹³ M. Ghalib, *The Oxford India...*, s. 140-141 [tłum własne].

– ich majątek czy posiadłości, ale także ich honor i niemal dusze. W nowej rzeczywistości „Nawet człowieczeństwo, nie jest w zasięgu człowieka”¹⁴.

Poeta próbował binarnego podejścia do wiary. Pojawił się sceptycyzm dla sztywnej ortodoksji religijnej, która jest odpowiedzią na wpływy zachodnie, a jednocześnie próbą utrzymania tożsamości. Swoje rozdarcie będzie wyrażał w nieco komediowy sposób pisząc:

Te wzniosłe pytania sufickie! Ten styl twój, Ghalibie!
Za świętego byśmy cię mieli, gdybyś wina nie pił¹⁵.

M. Ghalib negocjował swoją tożsamość. Piszący zarówno w urdu jak i używając języka perskiego, był wyrazicielem kosmopolityzmu dworu Wielkich Mongołów. Połączenie otwartości i tradycyjności Delhi jest zestawiane z kolonialnym zamknięciem i ujednoczeniem. Synonimem czegoś ukochanego był cyprys¹⁶ jako wiecznie zielony i niezmienny, gdyż jest *wolny* od zmian¹⁷.

Prace Mirzy Ghaliba odzwierciedlają przemiany estetyczne okresu upadku imperium Mogołów i dominacji kolonialnej. Zanik mecenatu na dworze i umocnienie władzy brytyjskiej wpłynęły na radykalne zmiany w kulturalnej produkcji Delhi. Jego poezja, łącząc klasyczne formy z odniesieniami do wyzwań nowoczesności, adaptowała się do nowych warunków. W listach wyrażał żal z powodu utraty mecenatu i upadku tradycyjnych standardów, jednocześnie korzystając z możliwości kultury druku. Ta zdolność do innowacji w ramach tradycyjnych ram literackich podkreśla jego znaczenie w dynamicznie zmieniającym się świecie. Słowami Shamsura Rahmana Faruqiego: „poezja Ghaliba łączy światy tradycji i innowacji, wyróżniając go jako poetę przejścia i transformacji”¹⁸. Jego zdolność do angażowania się zarówno w klasyczne, jak i współczesne problemy sprawia, że jego twórczość jest trwale znacząca, rezonując w czasie i przestrzeni.

Wpływ M. Ghaliba jest szczególnie widoczny w Ruchu Pisarzy Postępowych XX wieku, gdzie jego tematy indywidualnej walki i krytyki ortodoksji zostały na nowo wyobrażone, aby zająć się kwestiami kolonializmu, klasowości i tożsamości¹⁹. Ralph Russell

---

¹⁴ M. Ghalib, *Selected Poems and Letters*, tłum. F. W. Pritchett, O. T. A. Cornwall, New York 2017, s. 40 [tłum własne].

¹⁵ Ibidem, s. 43 [tłum własne].

¹⁶ Gatunek iglastego drzewa

¹⁷ F. W. Pritchett, *Nets of Awareness...*, s. 96.

¹⁸ S. R. Faruqi, *Early Urdu Literary Culture and History*, New Delhi 2001, s. 210

¹⁹ A. Rai, *The Progressive Writers' Movement in India*, New Delhi 2003, s. 37

zauważa: „Poezja Ghaliba wykracza poza granice swoich czasów, przemawiając do uniwersalnej kondycji ludzkiej w sposób, który pozostaje głęboko wybrzmiewający”²⁰.

Ostatecznie dzieła Ghaliba będą jednocześnie lustrem, jak i lampą: lustro odbijające historyczne i kulturowe wstrząsy jego epoki oraz lampa oświetlająca ponadczasową kondycję człowieka. Jego ghazale nadal inspirują uczonych, artystów i czytelników, potwierdzając trwałą moc literatury, która wykracza poza swój historyczny moment.

---

²⁰ K. Islam, R. Russell, *The Oxford India Ghalib*, New Delhi 2003, s. 176

Bibliografia

Wydania źródłowe

- Bayley E., *Memoirs*, oprac. M.M. Kaye, The Golden Calm, New York 1980.
- Ghalib M., *The Oxford India Ghalib: life, letters, and ghazals*, oprac. R. Russell, New Delhi 2003
- Ghalib M., *Selected Poems and Letters*, tłum. F. W. Pritchett, O. T. A. Cornwall, New York 2017.

Opracowania

- Faruqi S. R., *Early Urdu Literary Culture and History*, New Delhi 2001.
- Islam K., Russell R., *The Oxford India Ghalib*, New Delhi 2003.
- Metcalf B. D., Metcalf T. R., *A Concise History of Modern India*, New York 2006.
- Pritchett, F. W., *Nets of Awareness: Urdu Poetry and Its Critics*, Berkeley 1994.
- Rai A., *The Progressive Writers' Movement in India*, New Delhi 2003.
- Russell R., *Ghalib: A Self-Portrait*, [w:] *Ghalib: The Poet and His Age*, red. R. Russell, Oxford 1972.
- Siddique S., *Remembering The Revolt Of 1857. Contrapuntal Formations in Indian Literature and History*, London 2012.
- Składankowa M., *Ghazal*, Warszawa 1969.
- Varma P. K., *Ghalib. The Man, The Times*, New Delhi 1989.